

**Pusztai Gabriella: A társadalmi tőke és az iskola.
Kapcsolati erőforrások hatása az iskolai pályafutásra.**

Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó,
2009, Oktatás és Társadalom 3, 271 lap

Még az ezredforduló előtt történt, hogy a debreceni oktatáskutató professzor, Kozma Tamás *Bevezetés a nevelésszociológiába* című könyve alaposan kitérte azokat az értelmezési kereteket, amelyekbe a korábbi hazai oktatásszociológusok a nevelés, az iskolai pályafutás fogalmát helyezték. Kozma professzor a nevelést – Durkheimre visszautalva – permanens társadalmi tevékenységként elemezte, s rámutatott arra, hogy a társadalmi státus felőli megközelítés mellett az oktatásökológiai, a kulturális antropológiai, a politológiai és a szervezetszociológiai interpretációk a fogalom új és új rétegét tárják fel. Tanítványa, Pusztai Gabriella itt ismertetett új könyve a nevelésszociológiában rendkívül kiterjedt irodalommal rendelkező fogalomnak, a társadalmi tőkének az iskolai környezetben betöltött szerepével foglalkozik. A társadalmi tőkével való ilyen jellegű foglalkozás aktualitását biztosítja az a tény, hogy az Európai Unió tulajdonképpen a társadalmi tőkén alapuló demokratikus rendre épül, ahol a jól működő, pozitív értékszemlélettel rendelkező, a közösségi történésekért és az egyéni sorsokért egyaránt felelősséget vállaló erős civil szféra a társadalom mozgatórugója, s az iskola kitüntetett helyet foglal el a társadalmi normák interiorizálásában. A könyv, mint azt az alcím is mutatja, a kapcsolati erőforrások iskolai eredményességre gyakorolt hatását elemzi, az oktatásszociológia vallásszociológiai nézőpontját, illetve a kapcsolatháló-elemzést előtérbe állító kérdésfeltevést híva segítségül. Kiemelten foglalkozik a felekezeti iskolákban létrejövő kapcsos-

lathálókkal, az itt jellemző normákkal, értékrendekkel, s ezeknek a diákok életére, továbbtanulására gyakorolt hosszú távú hatásával.

A szerző, aki a Debreceni Egyetem Neveléstudományi Doktori Programjában habilitált, már disszertációjában is a társadalmi tőke iskolai pályafutásra tett hatásával foglalkozott, s előző munkái, doktori disszertációja (Felekezeti középiskolások az ezredforduló Magyarországon), publikációi ugyancsak ezt a témát boncolgatták, vetítették előre. Az egyházi fenntartású iskolák társadalomra gyakorolt hatásának vizsgálata a 21. század elején, különösen a posztkommunista Közép-Európában, azért is fontos, mert az erejét vesztett, a társadalmi mechanizmusok befolyásolásától tudatosan visszatartott egyház mostanra nyerte vissza erejét, és kezdi éreztetni közösség- és értékformáló hatását.

Pusztai Gabriella írása az Új Mandátum Könyvkiadó oktatás és társadalom összefüggéseit boncolgató dicséretes új sorozatának harmadik darabja. Az előző művekhez (Ladányi Andor: A középiskolai tanárképzés története; Kozma Tamás – Rébay Magdolna (szerk.): A bolognai folyamat Közép-Európában) kapcsolódóan a könyv új perspektívából vizsgálja a felekezeti és nem felekezeti iskolák közösség- és értékteremtő hatását napjaink társadalmára, a keleti országrész hátrányos helyzetű, határ menti területein, valamint a szomszédos országokba átnyúló (Északkelet-Magyarország, Kárpátalja, Partium) magyarlakta vidékeinken.

A kötet öt fejezete fokozatosan vezeti be az olvasót a társadalmi tőke és az

oktatás világába, átfogó keresztmetszetet adva egy latens szellemi-kulturális egyiségről tanúskodó, bár különböző országokhoz tartozó régió középiskolás, valamint első és utolsó éves egyetemi hallgatóinak kulturális és társadalmi erőforrásairól.

Az első fejezet a társadalmi tőke fogalmának nevelésszociológiai gyökereit mutatja be a nemzetközi szakirodalom és annak hazai interpretációja tükrében, betekintést engedve a társadalmi tőke dimenziói körül kibontakozó vitákba, rávilágítva az erős és gyenge kötések szerepére a társadalmi tőke alakulásában. Az iskolai eredményesség kritériumainak rövid bemutatása után a szerző rátér a családon belüli és családon kívüli kapcsolatok, valamint az extrakurrikuláris tevékenységek iskolai teljesítményre gyakorolt hatásának elemzésére. Az oktatási rendszer szektorainak számbavételét és összehasonlítását követi a kutatás szempontjából fontos régió iskolarendszereinek bemutatása, a felekezeti iskolák fogalmának pontos körülhatárolása és a tudományos munka alapját képező feltételezések megfogalmazása.

A következő három fejezet több összekapcsolódó kutatás eredményeinek elemzésén alapul. A *Kanonizált tőkeforrások* címet viselő fejezetben Pusztai a nevelésszociológia hagyományos háttérváltozóival dolgozik, a családi háttérrel (a szülők iskolai végzettségével, foglalkozási státusukkal, anyagi helyzetükkel, a családok gyereklétszámával), a felhalmozott kulturális tőkével (könyvolvasási szokások feltérképezésével), a földrajzi területi előnyökkel és hátrányokkal, valamint az iskolák társadalmi kompozíciójával.

A *Rejtőzködő tőkeforrások* fejezet a hagyományos nevelésszociológia által elhanyagolt, de a kapcsolatháló-elemzéssel előtérbe kerülő tőkeformákat, azok

hatását veszi górcső alá. Újszerű felfogásában a szerző különös figyelmet szentel a tanulók kapcsolathálózatának, a kapcsolatok szerkezetének, tartalmának és a kapcsolódó személyekkel közösen vallott nézeteknek. A szülői magatartástípusok vizsgálata során kialakult mintázatok – bár egyértelműen kimutatható a szerző által hangsúlyozott családi normákkal ellentétes felfogásra készítő és a tanulmányi munkától elvonó tevékenységek limitálásának s a későbbiekben az önállóító törekvések megerősödésének tendenciája – a recenzens véleménye szerint azt mutatják, hogy az egyes tájegységek inkább hasonlítanak önmagukra, mint hogy a felekezeti–nem felekezeti mintázatot követnék. A tanulók értékpreferenciáinak elemzése számos érdekes, nem várt eredményt hozott főleg a határon túli diákoknál, ami valószínűleg a határon túli létről alkotott kissé hamis kép következménye. Végül a szerző a vallási tőke elemzésével teszi teljessé a társadalmi tőke bemutatását, és arra a következtetésre jut, hogy a felekezeti iskolák végzettségeinek kapcsolatai, értékrendjük és vallásosságuk karakteres arculatot mutat a nem felekezeti iskolák diákjaival szemben.

A diákok eredményességének megítélésében egyrészt a tanulói többletmunka, a felsőoktatási továbbtanulási tervek léte, minősége és az iskolai tevékenységekkel szembeni viszony, másrészt a felsőoktatási intézményekbe való bejutás, a jövőre vonatkozó tervek, a munkába állással, továbbtanulással, az értelmiségi kultúrával szembeni attitűdök jelentették a mérőeszközt. A kötet negyedik fejezete foglalja össze mindazt, ami a felekezeti és nem felekezeti iskolások eredményességének különbségeiből következtetésként levonható. A legmeglepőbb eredmény mégis az, hogy csak a kulturális fogyasztás, a kulturális cikkekkel rendel-

kezés és a kollégiumi lakhely van szignifikáns hatással a tanulói eredményességre, a hagyományosan fontosnak tartott változóknál nem mutatható ki szignifikáns hatás.

Az utolsó, összegző fejezet ismerteti a szerző által végzett, koordinált kutatások eredményeit, összefüggéseket tár fel a keleti határ menti területek peremhelyzetben élő tanulóival és a határon túli magyar tanulókkal kapcsolatban a reprodukciós valamint a társadalmi elmélet összehasonlító elemzésének felhasználásával. A kötet szerzője mindvégig különös problémaérzékenységről tesz tanúbizonyságot, elemzési módszerei korszerűek, a forrásokat, adatokat a szerző szakszerűen, a nevelésszociológiai paradigmát figyelembe véve használja fel.

A kötet különös értéke, hogy három ország oktatáspolitikai és oktatás-rendszerbeli különbségeit szem előtt tartva

elemzi és értékeli a tőkeforrásokat, sajátos perspektívából rajzolva képet magáról a társadalomról is, mely az illető oktatási rendszert fenntartja. A két határon túli terület az elemzés tanúságai szerint legalább annyi dimenzióban tér el egymástól és az anyaországtól, mint amennyiben hasonlít hozzá.

A könyv tanulmányozása nem csak oktatásszociológusok, kutatók számára nyújthat érdekes információkat, hanem a gyakorló pedagógusokat is megerősítheti abban a hitükben, hogy az iskola, amelyet teremtenek és fenntartanak, a különböző szintű társas kapcsolatok, amelyeknek a kialakulásánál maguk is jelen vannak, esetenként bábáskodnak fölöttük, meghatározzák diákjaik további életpályáját, életminőségét, vagyis az iskolai térben kialakuló sajátos kapcsolati hálónak köszönhetően az iskola képes csökkenteni a társadalmi egyenlőtlenségeket.

Bordás Andrea

Pokorádi László: Rendszerek és folyamatok modellezése

Campus Kiadó, Debrecen 2008, 242 lap

A szerző több mint két évtizedes felsőoktatási tevékenysége során a közvetlen oktató, nevelő munkája mellett – alapvetően a repüléstudomány területéhez tartozó – rendszerek, és folyamatok matematikai modellezési lehetőségeit kutatta, és a jövőben is tervezi kutatni. A könyv egyrészt rendszerezetten összefoglalja a szerző eddigi műszaki-tudományos tevékenységeinek eredményeit, másrészt a Debreceni Egyetem Műszaki Karán oktatott, több, modellezéssel összefüggő tantárgyhoz nyújt jelentős segítséget. A könyvben leírtak jól hasznosíthatók a Rendszer- és folyamatmodellezés, a Rendszerteknika, a Diagnosztikai és

karbantartási-folyamat modellezés tantárgyak oktatásában.

A kiválasztott téma aktuális, hiszen a műszaki tudományok területén is egyre nagyobb teret hódítanak a különféle matematikai modellek alkalmazásai. A könyv a kérdésköröket alapvetően repülő-gépész szempontból vizsgálja, és részben előéleti, részben terjedelmi okok miatt nem tér ki például az elektromos rendszerek matematikai leírására. A könyvben az alábbi fejezetek szerint olvashatjuk a modellalkotással kapcsolatos ismereteket:

Az első fejezet a rendszerteknikai alapfogalmakat, jellemzők, jelek, rend-